

Wyrok z dnia 18 listopada 2004 r.

II UK 40/04

Podjęcie działalności gospodarczej, po spełnieniu przed dniem 1 stycznia 1999 r. wszystkich przesłanek nabycia prawa do emerytury na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28, poz. 149 ze zm.), nie prowadzi do utraty tego prawa.

Przewodniczący SSN Herbert Szurgacz, Sędziowie SN: Beata Gudowska, Maria Tyszel (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 18 listopada 2004 r. sprawy z wniosku Jadwigi M. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w S. o wcześniejszą emeryturę, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 5 listopada 2003 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu wyrokiem z dnia 5 listopada 2003 r. [...] oddalił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w S. od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie z 12 sierpnia 2003 r. [...], zmieniającego decyzję tego organu rentowego z 28 czerwca 2000 r. i przyznającego wnioskodawczyni Jadwidze M. prawo do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem, przewidzianej w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28, poz. 149), zwanego dalej rozporządzeniem.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy, Sąd pierwszej instancji ustalił, że syn wnioskodawczyni Marek urodził się 27 maja 1985 r. i od urodzenia jest dzieckiem,

które ze względu na stan zdrowia, spowodowany jednym ze stanów chorobowych wymienionych w § 1 ust. 3 rozporządzenia, wymaga stałej opieki innej osoby z uwagi na potrzebę pielęgnacji i pomocy w czynnościach samoobsługowych. Sąd ustalił też, że wobec zaliczenia przez organ rentowy „uprawnienia emerytalne” wnioskodawczynie okresu sprawowania przez nią opieki nad synem od 1 kwietnia 1992 r. do 28 lutego 1995 r. wykazała ona (na dzień 31 grudnia 1998 r.), okresy składkowe z nieskładkowymi w łącznym wymiarze 22 lat, 6 miesięcy i 16 dni. Organ rentowy w piśmie z 2 czerwca 2003 r. przyznał, że wnioskodawczynie spełniła warunki z § 1 rozporządzenia, jednakże przystąpienie do Otwartego Funduszu Emerytalnego uniemożliwia przyznanie jej emerytury przewidzianej w tym rozporządzeniu. Z poglądem tym nie zgodził się Sąd Okręgowy, powołując się na stanowisko Sądu Najwyższego i Sądu Apelacyjnego w Poznaniu, uznał że przystąpienie do Funduszu „nie wpływa na możliwość realizacji nabytego przed dniem 1 stycznia 1999 r. prawa do emerytury na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r.”

W apelacji od tego wyroku organ rentowy podniósł, że wnioskodawczynie od 1 kwietnia 1998 r. prowadzi działalność gospodarczą, a to powoduje, że na podstawie art. 186 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm., zwanej dalej ustawą o FUS), wnioskodawczynie nie przysługuje wcześniejsza emerytura z tytułu opieki nad dzieckiem „gdyż ostatnim ubezpieczeniem przed 1 stycznia 1999 r. nie było ubezpieczenie z tytułu pozostawania w stosunku pracy w myśl Kodeksu Pracy”. Oddalając apelację, Sąd drugiej instancji w swym uzasadnieniu stwierdził, że „nie można zgodzić się ze stanowiskiem organu rentowego, iż wcześniejsze emerytury dla pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki odnoszą się wyłącznie do osób, które wykazały jako ostatnie ubezpieczenie przed 1 stycznia 1999 r. ubezpieczenie wynikające ze stosunku pracy. W ocenie Sądu Apelacyjnego prawo do emerytury powyższej nabywa także były pracownik o ile spełni wszystkie warunki określone w rozporządzeniu z dnia 15 maja 1989 r. na dzień zakończenia zatrudnienia pracowniczego. Wnioskodawczynie pozostawała w zatrudnieniu pracowniczym do dnia 31 grudnia 1997 r. Niespornym obecnie jest, że wnioskodawczynie do dnia 31 grudnia 1997 r. posiada ponad 20 letni okres zatrudnienia (...) spełnia również na dzień 31 grudnia 1997 r. wszystkie pozostałe warunki niezbędne do nabycia prawa do przedmiotowego świadczenia określone rozporządzeniem (...) czego pozwany nie kwestionuje”.

W kasacji od tego wyroku organ rentowy jako jej podstawę wskazał naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 186 ust. 3 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.), „poprzez przyjęcie, że wnioskodawczyni ma prawo do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki od dnia złożenia wniosku”. Zdaniem organu rentowego „przytoczona podstawa kasacyjna wskazuje, iż w przedmiotowej sprawie zachodzi okoliczność uzasadniająca rozpoznanie niniejszej kasacji albowiem występuje potrzeba wykładni wskazanego wyżej przepisu budzącego poważne wątpliwości prawne”. Wniosek kasacyjny sformułowano następująco: o „zmianę zaskarżonego wyroku w całości poprzez uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz o uchylenie w całości poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie i przekazanie sprawy wymienionemu Sądowi Okręgowemu do ponownego jej rozpoznania i rozstrzygnięcia o należnych pozwanemu kosztach procesu za wszystkie instancje”.

Rozpoznając sprawę - stosownie do art. 393¹¹ § 1 k.p.c. - w granicach kasacji, Sąd Najwyższy wziął pod uwagę, co następuje:

Wobec przytoczenia w kasacji podstawy wskazanej w art. 391¹ pkt 1 k.p.c., Sąd Najwyższy oceniając jej zasadność jest - stosownie do art. 393¹¹ § 2 k.p.c. - związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego wyroku.

Istotne w sprawie okoliczności są bezsporne, a przedstawiają się następująco: Wnioskodawczyni była pracownikiem do 31 grudnia 1997 r. i do tej daty wykazała 19 lat 7 miesięcy i 27 dni okresów składkowych. Po ponownym rozpoznaniu sprawy, do tych okresów organ rentowy doliczył jej - jako nieskładkowy - okres sprawowania opieki nad synem Markiem od 1 kwietnia 1992 r. do 28 lutego 1995 r. w wymiarze 2 lat i 11 miesięcy, więc łącznie wnioskodawczyni wykazała 22 lata 6 miesięcy i 16 dni okresów składkowych z nieskładkowymi. Organ rentowy przyznał w toku postępowania sądowego, że przystąpienie wnioskodawczyni do Otwartego Funduszu Emerytalnego nie ma znaczenia prawnego dla oceny jej uprawnień do emerytury przewidzianej w wyżej powołanym rozporządzeniu. Również stan zdrowia dziecka wnioskodawczyni nie budzi wątpliwości organu rentowego.

Organ nie zarzucił naruszenia żadnego przepisu rozporządzenia, a więc nie kwestionuje też, że wnioskodawczyni spełniła wszystkie warunki, od których uzależ-

nione jest powstanie prawa do emerytury, a mianowicie: 1) jest matką, która nie mogła (nie może) kontynuować zatrudnienia z powodu stanu zdrowia swojego dziecka, wymagającego - bez względu na wiek - jej stałej opieki oraz pielęgnacji, 2) ma wymagany okres zatrudnienia, 3) sprawuje osobistą opiekę nad dzieckiem, o jakim stanowi to rozporządzenie.

Podniesiony w kasacji zarzut naruszenia art. 186 ust 3 ustawy o FUS jest bezzasadny. Zgodnie z tym przepisem, w zakresie odnoszącym się do omawianego rozporządzenia, do wniosków osób, które do dnia wejścia w życie ustawy nie zgłosiły wniosku o emeryturę, mimo że spełniły warunki do nabycia prawa do tego świadczenia - stosuje się przepisy ustaw i dekretu wymienionych w jej art. 195 dotyczące warunków nabycia prawa do emerytury, chyba że przepisy ustawy są dla tych osób korzystniejsze. Przepis ten nie uzasadnia poglądu prezentowanego przez organ rentowy, że wnioskodawczyni nie może nabyć prawa do emerytury dlatego, że jej ostatnim ubezpieczeniem przed zgłoszeniem wniosku, nie było ubezpieczenie pracownicze lecz z tytułu działalności gospodarczej. Wprawdzie zakres podmiotowy rozporządzenia nie obejmuje osób prowadzących działalność gospodarczą, lecz żadna metoda wykładni ani art. 186 ust. 3 ustawy o FUS, ani żadnego innego, nie prowadzi do wniosku, że powstanie prawa do emerytury w nim przewidzianej w rozporządzeniu jest uzależnione od charakteru „ostatniego ubezpieczenia”. Przepis art. 186 ust. 3 ustawy o FUS jednoznacznie odnosi się do osób, które warunki do emerytury spełniły „do dnia wejścia w życie ustawy.” Określenie „do dnia” jednoznacznie wskazuje, że prawo do emerytury mogło powstać w każdym czasie poprzedzającym dzień wejścia w życie ustawy. Całkowicie błędny jest więc pogląd kasacji, że przyznanie wnioskodawczyni wcześniejszej emerytury jest naruszeniem tego przepisu, ponieważ przepis ten nie zawiera żadnych warunków przyznawania wcześniejszej emerytury przewidzianej w rozporządzeniu, a zarzutów naruszenia innych przepisów w kasacji nie przedstawiono, co zwalnia Sąd Najwyższy z potrzeby ich omawiania.

Nie do zaakceptowania jest stanowisko organu rentowego, że podjęcie przez wnioskodawczynię - po spełnieniu przez nią w 1997 r. wszystkich warunków do uzyskania emerytury z rozporządzenia - działalności gospodarczej pozbawia ją prawa do emerytury a warunkiem powstania prawa do wcześniejszej emerytury jest podleganie ubezpieczeniu pracowniczemu bezpośrednio przed dniem 1 stycznia 1999 r. Przypomnieć więc trzeba, że decyzja organu rentowego o przyznaniu prawa do tego świadczenia ma charakter wyłącznie deklaratoryjny. Stosownie do art. 100 ustawy o

FUS, prawo do świadczenia z ubezpieczenia społecznego powstaje z mocy samego prawa z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do jego nabycia. Organ rentowy nie nadaje prawa do świadczenia emerytalno-rentowego, lecz jedynie stwierdza spełnienie wymaganych warunków. Prawo to ustaje wyłącznie jeśli ustanie którykolwiek z warunków wymaganych do uzyskania tego prawa, a także ze śmiercią osoby uprawnionej (art. 101 ustawy o FUS). Okoliczności, które zdarzyły się po nabyciu prawa do świadczenia, także jeśli dotyczą one ubezpieczenia, nie mają wpływu na już nabyte prawo. Tak więc, bez znaczenia prawnego w rozpoznawanej sprawie jest to, że wnioskodawczynie po spełnieniu warunków do uzyskania emerytury z rozporządzenia przed dniem rozwiązania ostatniego stosunku pracy podjęła działalność gospodarczą, zamiast na przykład pobierać zasiłek dla bezrobotnych lub korzystać z pomocy społecznej w formie opłacania przez tę opiekę składek na ubezpieczenie społeczne, co podniesiono w uzasadnieniu kasacji. Trafnie więc Sąd Apelacyjny uznał, a Sąd Najwyższy ten pogląd podziela, że skoro wnioskodawczynie do dnia 31 grudnia 1997 r. spełniła wszystkie przesłanki do przyznania jej prawa do wcześniejszej emerytury, to stanowisko organu rentowego jest bezpodstawne.

Sąd Najwyższy nie może jednak pominąć argumentu kasacji, że „zgodnie z pismem członka zarządu Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 16.02.2000 r. [...] wydanym z uwzględnieniem w/wym. wyroku Trybunału Konstytucyjnego - po uzgodnieniu stanowiska z Sekretarzem Stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Socjalnej, na podstawie art. 186 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS - emerytura wcześniejsza z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki przysługuje osobom urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r., które do dnia 31.12.1998 r. spełniły następujące warunki: a) udowodniły okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat - kobieta i 25 lat - mężczyzna oraz opiekują się dzieckiem wymagającym stałej opieki, b) ostatnim ubezpieczeniem przed 01.01.1999 r. było ubezpieczenie z tytułu pozostawania w stosunku pracy w myśl Kodeksu pracy. Warunek pozostawania ostatnio w ubezpieczeniu pracowniczym uważa się za spełniony również w przypadku, gdy wnioskodawca przed dniem 01.01.1999 r.: - pobierał zasiłek dla bezrobotnych - niewykonywał zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej - pobierał rentę z tytułu niezdolności do pracy lub rentę rodzinną - opłacał składkę na ubezpieczenie społeczne na podstawie art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 25.11.1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 1989 r., nr 25, poz. 137 z późn.

zm.) albo, gdy ośrodek pomocy społecznej opłacał składki na podstawie art. 31b ustawy o pomocy społecznej (Dz.U. z 1998 r., nr 64, poz. 414 z późn. zm.)”.

Rzeczpospolita Polska jest państwem prawa i członek zarządu Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ani sekretarz stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Socjalnej, nie są uprawnieni do stanowienia prawa, a sformułowany przez nich dodatkowy warunek, narzucany osobom ubiegającym się o wcześniejszą emeryturę, jest działaniem bezprawnym, ich działanie ewidentnie wykracza poza przypisane im kompetencje. Taka próba wprowadzania tak zwanego „prawa powielaczowego” musi się spotkać z negatywną reakcją nie tylko Sądu Najwyższego.

Mając powyższe na uwadze, wobec braku usprawiedliwienia przytoczonych podstaw kasacyjnych, Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹² k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku.

=====